

FELSEFE DÜNYASINDAN

Bundan böyle bu sayfalarda FELSEFE DÜNYASINDAN başlığı altında yeni bir bölüm bulacaksınız. Bu bölümde bir önceki *Felsefe Arkivi* sayısının baskıya verilmesi ile yenisi arasındaki süre içinde gerek yurtdışında, gerekse yeryüzünde felsefeyle ilgili olarak beliren aktüalite üzerinde, özellikle felsefe uğraşlarını yakından ilgilendiren bellibaşlı kutlama, anma, ölüm, kongre ve daha başka olaylar üzerinde haber ve bilgiler vereceğim. — N. U.

ORTAÇAĞ METAFİZİĞİ KONGRESİ

Société internationale pour l'étude de la Philosophie médiévale ("Ortaçağ Felsefesini İncelemek İçin Uluslar-arası Dernek") II. kongresini 1961 yılının Eylül başlangıcında Almanyanın büyük üniversite şehirlerinden Köln'de düzenlemiştir. Kongrenin yürütme komitesini Belçika'daki Louvain (Löwen) Üniversitesinin tanınmış Ortaçağ bilginlerinden Profesör Augustin Mansion yönetmekteydi. 40 değişik memleketten 300 araştırmacının katıldığı kongre, başkanlığa Rahib Profesör Bernard Geyer'i seçmiştir. "Ortaçağda Metafizik. Kaynağı ve önemi" kongrenin baş konusunu meydana getiriyordu. Gerek genel oturumlarda gerekse bölüm çalışmalarında 100 kadar inceleme okunup tartışılmıştır bu konuda. Bölüm çalışmaları, özellikle Ortaçağ Skolâstigi, Arap Felsefesi, Son Ortaçağın Fransiskan düşünürleri ve Ortaçağ Metafiziğine ilişkin elyazmaları ile basımlar üzerinde durmuştur. Kongre dolayısıyla, bir de, "Ortaçağda Köln şehrinde felsefe öğrenimi" sergisi açılmıştır. Ortaçağda Köln'de felsefe okuyup okutanların, bu arada Aquino'lu Thomas, Albertus Magnus, Meister Eckardt, Duns Scotus ve Johannes Tauler gibi düşünür ve mistiklerin hem kişilikleri hem de eserleriyle ilgili birçok orijinal belge başarıyla sergilenmiştir.

AVRUPANIN SCHOPENHAUER'E SAYGISI

1961 Sonbaharında Almanyanın büyük kültür ve üniversite merkezlerinden Münih şehrinde, 200 Avrupalı filozof ve bilginin katıldığı, eşine sık sık raslanmıyan bir kutlama töreni düzenlenmiştir. Kutlanan aslında *Internationale Schopenhauer-Gesellschaft*'ın ("Uluslar-arası Schopenhauer Derneğinin") 50. kuruluş yılıydı. Ama bu münasebetle çeşitli yönleriyle Schopenhauer parlak bir şekilde anılmıştır. Önemli konuşmalar arasında Kopenhag'tan Danimarkalı profesör Sören Holm'un "Schopenhauer ve Kierkegaard", Zürich'ten İsviçreli profesör Hans Barth'in "Schopenhauer'in felsefesinde insana dönüş", Mainz'tan Alman profesör Alwin Diemer'in "Schopenhauer ve modern varoluş felsefesi" başlıklı konuşmalarını sayabiliriz. Bu arada Avusturya Bilimler Akademisinin başkanı ve Viyana Felsefe Derneğinin başgüdücüsü profesör Richard Meister, Schopenhauer felsefesinin önemini belirten bir söylev vermiş; Norveçteki Krallık Bilimler Akademisinin başkan yardımcısı üniversite rektörü Dr. Asbjørn Oeveras da Almanyadan önce Norveçte önem ve değeri anlaşılmış olan Arthur Schopenhauer'in Norveç düşünmesine etkisini anlatmış; Londradaki *Schopenhauer Society*'nin genel sekreteri Eric F. J. Payne de uluslar-arası Schopenhauer çalışmalarını değerlendiren bir konuşma yapmıştır.

HEINZ HEIMSOETH 75 YAŞINDA

Fakültemizin (1950/52 yıllarındaki) eski konuk profesörlerinden, Almanyadaki Köln Üniversitesinin emekli ordinaryüsü, *Felsefe Arşivinin* eski çıkarıcılarından Dr. Heinz Heimsoeth 1961 yılının Ağustos ayında (75. doğum yılını kutlamıştır. Gerek İstanbulda yetiştirdiği öğrenciler, gerekse ilgi çekici konferanslarıyla İstanbul Üniversitesi çevrelerinin iyi tanıdığı profesör, yayınlarından birkaçı Türkçeye de çevrilmiş olduğu için ("örneğin *Felsefenin Temel Disiplinleri* ile *Ahlâk Denen Bilmece* İstanbul Edebiyat Fakültesi yayınları arasında çıkmıştır), Türk felsefe okurlarının yabancıları değildir. Heimsoeth'ün ünü felsefe tarihindeki, özellikle Kant üzerindeki araştırmalarına dayanmaktadır. İlerlemiş yaşına rağmen çalışmalarını azaltmamış olan Heimsoeth'ün son eserlerinden birisine *Atom, Seele, Monade*'ye ("Atom, Ruh, Monad" a), 1960'in son haftalarında çıkan bu eserine ilişkin kitap konuşması *Felsefe Arşivinin* 12. sayısında yer almıştır.

D. HUME'UN 250. DOĞUM YILDÖNÜMÜ

1961 yılında felsefe için en önemli anmalardan biri Edinburg'lu filozof David Hume'un adına bağlanmaktadır. Gerçekten de, 1711'de doğmuş olan Hume 1776 yılının 25 Ağustosunda ölmüştür.

İnce bir tarihçi ve zeki bir iktisatçı da olan Hume'un asıl dehası, şüphe yok ki, felsefesinde görünür. İngiliz felsefe geleneği gereği bir empirist olan Hume, genellikle empirismin en tutarlı temsilcilerinden biridir. En bellibaşlı eserinden biri: *An Enquiry concerning Human Understanding*'dir, 1748. (Türkçesi: "İnsan Zihni Üzerinde Bir Araştırma" adı altında Millî Eğitim Bakanlığının Klâsikler serisinde çıkmıştır.) Bu eserinde Hume bilgi probleminde ilişkin bellibaşlı kavramları, bu arada "izlenim", "zihin", "hürlük", "zorunluk" kavramlarını önyargısız bir bakışla çözümlenmiştir. Dogmatizm ile bir alıp vereceği yoktur. (Kant'ın kendi deyişine göre, Kant'ı "dogmatik uykularından uyandıran" Hume olmuştur). Tutumu şüphecidir. Herçeşit metafiziğin amansız düşmanıdır. *Enquiry*'nin son satırları buna ne güzel tamlık eder: "Elimize teolojiye ya da skolâstik metafiziğe ilişkin bir eser geçtiğinde kendimize şunu soralım: Bu eserde acaba niceliğe ya da sayıya ilişkin şeyler üzerinde soyut aklavurmalar var mı? Yok. Peki, olgularla ilgili deneysel aklavurmalar? O da yok. Öyleyse, atın ateşe; çünkü, içinde safsata ve kuruntudan başka birşey bulunmaz."

Hume'un günümüzün Anglo-Sakson felsefesinde, özellikle positivist çevrelerde büyük itibarı vardır. Günümüzün İngiliz filozofları arasında Russell ile Ayer Hume'a en çok değer veren filozoflardandır.

W. DILTHEY'İN ÖLÜMÜNÜN 50. YILDÖNÜMÜ

1961 Ekimi 20. yüzyılın önde gelen Alman filozoflarından çok yönlü bir düşünür olan Wilhelm Dilthey'in (1833-1911) 50. ölüm yıldönümüydü. Yetişimi bakımından Dilthey, kültür bilimlerini başarıyla kavramada geniş etkisi dokunmuş olan "Tarihi Okul" dan ("Historische Schule" den) gelmektedir. Kültür bilimlerinin yöntem ve kuruluşlarını, bu bilimlerde başvuru kavramları açıklamadaki önemli çalışmaları, Almanya dışında da, özellikle — birçok çevirilerinin hâlâ artmakta devam ettiği — İn-

giltere, Fransa ve Güney Amerikada da haklı bir hayranlık uyan-dırmıştır. (Bu satırların yazarı da 1954 yılında, İstanbul Edebiyat Fakültesine Dilthey'in bilim öğretisine ilişkin bir doktora tezi sunmuştur.)

Dilthey'in başlıca hizmetlerinden biri 'tarihi aklın eleştiriri-mi' doğrultusundaki çözümlenmeleridir. Dilthey bu çabasında, Kant'ın fizik bilimler için yaptığı felsefe temellendirmelerini ta-rih bilimleri için yapmayı denemiştir. Daha ilk büyük eseri, belki de başeseri olan *Einleitung in die Geisteswissenschaften* (1883), ("Mânevi Bilimlere Giriş") adlı bitmemiş kitabıyla başlayan ça-lışmaları, *Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geistes-wissenschaften* ("Tarih Dünyasının Mânevi Bilimlerde Kurulma-sı") adı altında tamamlanmamış yazılarından öteye geçmiyor ne yazık ki. Ama Dilthey'in açtığı çığır ölümünden sonra, birçok dü-şünürün verimli programı olmuştur. Son iki dünya savaşı sırasın-da, özellikle Almanyada E. Rotacker, H. Nohl ve Th. Litt'i içine alan bir Dilthey-Renaissance'ı hakim olmuştur. Dilthey ayrıca, günümüzün bellibaşlı düşünme akımlarından "varoluş felsefesinin" ("existentialisme" in) önderlerinden M. Heidegger ile onto-lojist filozoflardan N. Hartmann'ı da mutlu bir şekilde etkile-miştir.

SPENGLER'İN 25. ÖLÜM YILDÖNÜMÜ

1961 yılının Mayıs ayı Alman filozofu Oswald Spengler'in 25. ölüm yıldönümüdür. 1880 yılında doğmuş olan Spengler 1936'da Münih'te ölmüştür. Çalışmalarını kültür ve tarih felsefesinde yo-ğunlaştırmış olan bu düşünürün başeseri 1. Dünya Savaşından sonra kendisinden pekçok söz edilmiş olan (iki cilt, 1918 ve son-rası) *Der Untergang des Abendlandes. Eine Morphologie der Kulturen* ("Batının Çöküşü. Kültürlerin bir Morfolojisi") adını taşır. Bu eserde Spengler birer organizma göziyle baktığı dünya kültürlerinin varolma biçimlerini ve yokolma kanunlarını incele-me konusu yapmış; belli bir karamsarlıkla, çökmekte olduğuna inandığı Batı Kültürünü araştırma işine önemle sarılmıştır. Spengler daha sağlığında meslekten filozoflardan çok felsefe he-veslileri arasında moda olmuştu.

MAURICE MERLEAU-PONTY ÖLDÜ

Felsefe çevreleri, özellikle Fransız Felsefesi 1961 baharında

acı bir olaya katlanmak zorunda kaldı : Paris'teki collège de France profesörlerinden Maurice Merleau-Ponty 53 gibi daha genç denecek bir yaşta öldü. Sartre, Camus ve Marcel'le birlikte Fransız "existentialisme" inin bellibaşlı temsilcilerindendir Merleau-Ponty. Eserleri: *La Structure du Comportement* ("Davranışın yapısı"), 1941; *Humanisme et Terreur* ("Humanisma ve Yıldırma"), 1947; "*Sens et Non-Sens*" ("Anlam ve Anlamsızlık"), 1948. Ama, 2. Dünya Savaşından sonraki Fransız düşünmesine büyük ölçüde etkiyen başeseri *La phénoménologie de la perception* ("Algının fenomenolojisi") adını taşır. Eserin adında da belirttiği gibi, Merleau-Ponty inanmış bir fenomenolog'dur; Husserl'in yeni felsefeye kazandırdığı fenomenoloji metodunu uygulamaya büyük önem verir. Felsefesi insan varlığının algılama, birlikte-varolma ve konuşma gibi köklü yaşama kesitlerini tasvire dayanır. Ölümden birkaç ay önce yayınlamış olduğu *Signes* ("İşaretler") adlı kitabı daha çok düşünme ve eylem biçimlerini ilgilendirmektedir. Bilgi öğretisine ilişkin bir eseri de ölümünden ötürü yarıda kalmıştır. Merleau-Ponty akademik felsefe çevrelerinin dışına taşın büyük ününü bilimsel eserleri yanında, denemeciliğine, çoğunu Satre'la Camus gibi *Les Temps Modernes* dergisinde yayınlamış olduğu kısa yazılarına borçludur.

P. W. BRIDGMAN ÖLDÜ

Tanınmış Amerikalı fizikçi ve filozof Percy Williams Bridgman, 79 yaşındayken, 1961'in Eylül başında, New-Hampshire eyaletinde canına kıymıştır. Bazı çevreler buna sebep olarak atom bombasının gelişmesinde ortaya çıkan birtakım tehlikeleri gösteriyorlar. Gerçekten de Bridgman daha 1950 yılında yayınlamış olduğu bir kitabında, *Reflections of a physicist* ("Bir Fizikçinin Düşünceleri") adlı eserinde atom bombasına ilişkin korkularını dile getirmişti.

Bridgman Harward Üniversitesi profesörlerindendi. 1946 yılında "yüksek basınçlarla" ilgili çalışmalarından ötürü Nobel Armağanını kazanmıştı. Felsefe için önemi özellikle "işlemci yöntem" in (operationism'in) kurucusu olmasındadır. Bu yöntem göre, gerek kavramların (sözlerin) gerekse önermelerin anlamı doğrulayıcı birtakım somut süreçlerin varlığına dayanır. Böylece, empirik önermelerin doğruluğu mutlak olmayıp, işleme gücüne göre değişen bir olasılıkta temellenir. İşlemcilik gerek semantikte

gerekse de mantık ve fizikte önemli bir yer işgal etmektedir. Asıl etkisi Anglo-Sakson düşünme dünyasında duyulur.

Yukarda adı geçen eserden başka Bridgman'ın felsefe bakımından dikkate değer eserleri şunlardır : *The Logic of Modern Physics*, 1927 ("Modern Fiziğin Mantığı"), *The Nature of Physical Theory*, 1936 ("Fizik Teorinin Tabiatı"), *The Nature of some of our Physical Concepts*, 1952 ("Bazı Fizik Kavramlarımızın Tabiatı").

C. G. JUNG ÖLDÜ

Birçok filozofun yakından tanıdığı Züriçh'li psikolog Profesör Dr. Carl Gustav Jung 1961 yılının Temmuz ayında Züriçh gölü kıyısındaki kirevinde öldü. Jung "derinlik psikolojisinin" ("Tiefenpsychologie'nin) kurucusudur. Hem Freud'un tekyanlı seksual psikolojisine hem de biyolojik-mekanist tabiat-bilinci psikolojiye bir tepki olarak temellerini attığı bu psikoloji, insan ruhunu, Jung'un "kollektiv bilinçdişi" ("Das kollektives-Unbewusste") adını verdiği irrasyonel derinliklerine kadar tasvir etmeyi başödev bilir kendisine. Jung'a göre bu derinlikler, zaman-üstü arketip ve sembollarıyla bütün eylemlerimizin yönverici kaynağını meydana getirirler.

Jung'un özellikle ilk büyük eseri olan *Psikolojik Tipler* felsefe çevrelerinde geniş yankı uyandırmıştır. Hindistandan Amerikaya kadar çeşitli ülkelerden öğrenciler yetiştirmiş olan Jung, meslekten bir filozof olmamakla birlikte, pek çok, "felsefi antropolojinin" insana parçalanmamış bir bütün göziyle bakan bütüncü görüşlerini beslemiştir. En çok da psikoloji ile mitoloji arasında kurmaya çalıştığı bağlar bazı filozofların insan teorilerine desteklik etmiştir.

W. JAEGER ÖLDÜ

1961'in Ekiminde felsefe dünyası ünlü bir humanisti, "üçüncü humanisma"nın kurucusunu, eski Yunan idealinin güçlü bir savunucusunu, Alman doğumlu Harward'lı profesör Werner Wil-

helm Jaeger'i kaybetti. Jaeger bir kazadan aldığı yaralardan öldü. 72 yaşındaydı.

Jaeger pedagoji (Paideia I 1933, II 1944) ve humanisma (*Humanism and Theology* — 1943 — “Humanisma ve Teoloji”) alanındaki uğraşları biryana, felsefede, Aristoteles üzerindeki tarihî çalışmalarıyla tanınmıştır. 1923 yılında yayınlamış olduğu *Aristoteles, Grundlegung einer Geschichte seiner Entwicklung* Aristoteles'in felsefe gelişmesi üzerinde pek güvenilir bir araştırmadır.

N. Uygur